

Kultuuripädevuse kompetents Eesti Riiklikes õppekavades

Kateryn Mänd, Kasvatusteaduste doktorand
TLÜ prantsuse keele ja kultuuri didaktika õppejõud

Olgem eestlased, aga saagem ka **eurooplasteks!**

Gustav Suits (1883-1956)

Mis on kultuuripädevus?

Christian Puren, prantsuse keele ja kultuuri didaktik eristab 5 kultuuripädevuse komponenti, mis kerkisid Euroopa koolihariduses esile 19.-20. sajandi jooksul:

- Kultuuriülene (*transcultural*): XIX sajandil
- Metakultuuriline (*metacultural*): 1910-1960
- Kultuuridevaheline (*intercultural*): 1970-...
- Mitmekultuuriline (*multi- or pluricultural*): 1990 - ...
- Kaas-kultuuriline (*co-cultural*): 2000 - ... (CEFR)

Kultuuriilene (19.saj – 20.sajandi alguses)

- Viitab sellele, mis on **kultuuridele ühine** olenemata rahvuslikest ning geograafilistest piiridest.
- Hariduse eesmärk sellise kultuurilise ettevalmistuse osas seisneb **moraalselt, esteetiliselt ja sotsiaalselt** vastutustundliku kodaniku vormimises (Émile Durkheim räägib inimkonna ühisosast, moraalsetest väärtustest, mis on kõigile ühised).

Metakultuuriline (1910-1960)

- Teadmiste, mitte üksnes väärtuste kinnistamine.
- Rõhk tekstikesksele õppimisele, analüütiliste oskuste arendamisele.
- Õpetaja roll oli kujundada arusaama kultuuride paljususest ja erisustest läbi nende ajaloo, riigi- ja haridussüsteemi kirjelduste, kommete ja traditsioonidega tutvumise.

Kultuuridevaheline (1970 - 1990)

- Kultuuridevahelised kokkupuuted, mis sagesid Euroopas 1970-80ndatel eelkõige tänu reisimisvõimaluste laienemisele, tekitasid vajaduse suhtlemiseks välismaalastega punktuaalsetes olukordades.
- Kaasnes suur tähelepanu kommunikatsioonile ning suhtlemist määratlevatele **kultuurinormidele**.

Mitmekultuurilisus (1990 - ...)

- Kuna riikide elanikkond ei ole enam nii homogeenne kui 20. sajandi hakul, on **oskus toime tulla mitmekultuurilise keskkonnaga** mitmete ametlike tekstide keskmes (Euroopa Keeleõppe Raamdokument 2002, Eesti Gümnaasiumi riiklik õppekavad 2002, 2011)
- Erinevalt eestikeelsest nimetusest “mitmekultuurilisus” eristatakse prantsuse ja ingl. k. termineid *multiculturalism* ja *pluriculturalism*. Viitab vajadusele **aktsepteerida erisusi**, kuid ka austada teatud ühiseid käitumisnorme (kultuuriüleseid väärtusi).

Kaas-kultuurilisus 2000 - ...

- Eristub kultuuridevahelise ja mitmekultuurilisuse kontseptsioonist selles osas, et olulisele kohale on toodud ühiste eesmärkide ja ühise töökultuuri sisseseadmise oskus.
- Esile kerkinud aktiivõppe ja õppijakeskse õpikäsitusega.

Õppekavade uurimused

- Erinevad riikideüleised kokkulepped (Raamdokument, Euroopa tasandi strateegiad) ja õpilaste õpitulemusi analüüsivad institutsioonid (OECD) määravad üha enam õppekavade koostamisel osalevate riigiametnike ja riiklike institutsioonide otsuseid.
- Seetõttu on märgata, et hariduse üldistelt eesmärkidelt ja õpisisu üle otsustamiselt on fookus teguritel, mis määratlevad oskuste ja õpitulemuste efektiivsust.
(Karseth and Sivesind 2010, Sivesind 2013, Bell 2003)

Kultuuripädevuse problemaatika

Hindamise rõhutamise õppekavades seab kultuuripädevuse arendamise keerulisse olukorda. Kuidas ja kas üldse tuleb hinnata kultuuripädevust? Milliseid vahendeid pakub selleks õppekava?

Hiljutine uuring (Erss, Mikser jt. 2014) näitas, et paljud õpetajad ei näe seoseid ainekavade ja õppekava üldosa vahel.

Uurimistöö eesmärk

- Vaadelda, millist kultuurilise kompetentsuse kontseptsiooni võib näha Eesti riiklikes õppekavades 2002. aasta ja 2011. aasta viimases redaktsioonis (jõustus 28.08.2014)
- Uurimistöö korpuseks on õppekavade üldosad ning võõrkeelte, sh. Eesti keele kui teise keele ainevaldkonna õpieesmärgid, õpisisu ja -väljundid.

– 2002

Kooli õppe- ja kasvatusesmärgid §4.5)

Kooli õppe ja kasvatus üldesmärk on isiksuse kujunemine, kes:

- 1) suhtub heasoovlikult kaasinimestesse, austab nende vabadust ja väärikust;
- 5) tunneb end oma rahva liikmena, kodanikuna, tunneb end seotuna Euroopa ja kogu inimkonnaga;
- 11) on tundlik esteetiliste väärtuste suhtes, kujundab oma ilumeelt.

§ 7. Üldpädevus

- 3) väärtuspädevus – suutlikkus tajuda oma seotust teiste inimestega, oma ja muude rahvaste kultuuriga, loodusega, inimese looduga, hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalnormide seisukohalt;

- 2011 (2014 redaktsioon)

2. jagu Õppe- ja kasvatusesmärgid

§ 3. Gümnaasiumi sihiseade

- (5) Eesti kool seisab eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise ja arengu eest, seepärast pööratakse gümnaasiumi õpetuses ja kasvatuses erilist tähelepanu eesti keele õppele.

§ 4. Pädevused

- (3) Õpilastes kujundatavad üldpädevused on:
 - 1) kultuuri- ja väärtuspädevus – suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalnormide ja eetika seisukohast; tajuda, analüüsida ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada kunsti ja loomingut ning kujundada ilumeelt; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid ja arvestada nendega otsuste langetamisel, olla salliv ja koostööaldis ning panustada ühiste eesmärkide saavutamisse;

Kultuuriülese

kultuuripädevuse komponendi näited õppekavades

– 2002

Lisa 7, ptk. 6.1. Eesti keel vene või muu õppekeelega gümnaasiumis

2. Õppe-eesmärgid

- Eesti keele õpetusega taotletakse, et õpilane: teadvustab Eesti kultuuriruumi tundmise vajadust; huvitub Eesti kultuurist;

3. Eesti keele kui teise keele õpitulemused:

Gümnaasiumi lõpetaja teab Eesti kultuuritegelasi, on lugenud eesti luulet ja 2– 3 proosateost.

Võõrkeeled: õpitulemused ei ole määratletud. Kajastuvad üldistavalt õpisisus.

– 2011 (2014 redaktsioon)

Ainevaldkond “Võõrkeeled”

Üldalused. 1.1 Valdkonnapädevus

Võõrkeelte õpetamisega taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õpilane:

- 3) on omandanud teadmisi eri kultuuridest, mõistab kultuuride sarnasusi ja erinevusi ning väärtustab neid;

Õpitulemused

- 6) tunneb huvi Eesti ühiskonna- ja kultuurielu vastu, loeb eesti kirjandust ning trükimeediat; vaatab filme, telesaateid ja teatrietendusi ning kuulab raadiosaateid;
- 6) tunneb huvi õpitavat keelt kõnelevate maade ühiskonna- ja kultuurielu vastu, loeb võõrkeelset kirjandust ning trükimeediat; vaatab filme, telesaateid ning kuulab raadiosaateid;

Metakultuurilise

kultuuripädevuse komponendi näited õppekavades

– 2002

- 4) kommunikatiivne pädevus – suutlikkus keele vahendusel mõista, talletada, edastada, vahetada, tõlgendada ja luua tekste. **Kõige laiemalt tähendab kommunikatiivne pädevus suutlikkust suhelda erinevates situatsioonides ning teemadel suulises ja kirjalikus vormis.** Pädevuse kujunemisel tähtsustuvad õppeainetena eesti (vene) keel, kirjandus, võõrkeeled; kõik õppeained oma mõistestiku ja tekstidega, läbiv teema *Infotehnoloogia ja meedia*;
- Gümnaasiumi lõpetaja, kes õpib Eesti keelt teise keelena, teab
- Eesti ühiskonnale iseloomulikke käitumis- ja suhtlemisnorme.
- Võõrkeelte õpitulemused 4.2, RÕK Lisa 8
- (Võõrkeeles) kõnelemisel • tunneb (gümnaasiumi lõpetaja) suhtlusetiketti ja oskab seda kasutada;

– 2011 (2014 redaktsioon)

suhtluspädevus – suutlikkus ennast selgelt, asjakohaselt ja viisakalt väljendada emakeeles ja iseseisva keelekasutaja tasemel vähemalt kahes võõrkeeles, **arvestades olukordi ja mõistes suhtluspartnereid ning suhtlemise turvalisust**; ennast esitleda, oma seisukohti esitada ja põhjendada; lugeda ning eristada ja mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; koostada eri liiki tekste, kasutades korrektset viitamist, kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust, kasutada korrektset ja väljendusrikast keelt ning kokkuleppel põhinevat suhtlemisviisi;

Võõrkeelte õpieesmärgid:

- Võõrkeelte õpetamisega taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õpilane:
- 1) suhtleb eesmärgipäraselt nii kõnes kui ka kirjas, järgides vastavaid kultuuritavasid;

Kultuuridevahelise

kultuuripädevuse komponendi näited õppekavades

- 2002

§ 3. Riikliku õppekava lähtealus

- (2) Eesti kool (...) toetab Eestis elavate rahvusvähemuste kultuurilist identiteeti, Eestis elavate rahvaste vastastikust mõistmist.

Lisa 7, ptk 6.1.2

Eesti keele õppimise käigus omandab õpilane keeleoskusega rööbiti teadmisi Eesti kultuurist ja riigist; **suhestub ümbritseva elu- ja kultuurikeskkonnaga**. Saadud teadmised ja vahetu osalemine ühiskonnaelus ning kultuuris on eelduseks isiksuse kergeks ja komplikatsioonideta adapteerumiseks Eesti ühiskonda.

Lisa 8, pt. 1. Võõrkeeled põhikoolis ja gümnaasiumis. 1.2. (...) oma ja võõra võrdlemine aitab erinevusi mõista ja aktsepteerida.

- 2011 (2014 redaktsioon)

Jagu 1, § 2. Gümnaasiumihariduse alusväärtused

Alusväärtustena tähtsustatakse üldnimlikke väärtusi (ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu) ja ühiskondlikke väärtusi (vabadus, demokraatia, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, **kultuuriline mitmekesisus**, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus).

Võõrkeelte ainevaldkonna kirjeldus (lisa 2, 1.3)

- Võõrkeeleoskus toetab suutlikkust mõista ja väärtustada mitmekultuurilist maailma ning laiendab eneseväljendusvõimalusi erinevate keeleliste ja mittekeeleliste vahenditega.

Mitmekultuurilise

kultuuripädevuse komponendi näited õppekavades

– 2002

§ 3. Riikliku õppekava lähtealus

(2) Eesti kool seisab eesti rahvuse ja kultuuri säilimise ja arengu eest, toetab Eestis elavate rahvaste (...) koostööd ning arvestab Eesti suundumust integreeruda Euroopas.

Lisa 8., 1. Võõrkeeled põhikoolis ja gümnaasiumis 1.1. Erinevate võõrkeelte valdamine loob tingimused rahvusvaheliseks koostööks; see näitab ka rahva kultuuritaset ja haritust.

– 2011 (2014 redaktsioon)

2. jagu, § 3. Gümnaasiumi sihiseade

Õppe- ja kasvatuseesmärkide saavutamiseks keskendutakse:

3) iseseisva õppimise ja **koostööoskuste** arendamisele;

Lisa 2., Ainevaldkond “Võõrkeeled”

Üldpädevuste arendamine

– **Kultuuri- ja väärtuspädevuse** arendamisel suunatakse õpilasi (...) hindama üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, sh sallivust ja koostööoskust ning seeläbi teadvustama oma väärtushinnanguid.

Kaas-kultuurilise

kultuuripädevuse komponendi näited õppekavades

Kultuuripädevuse komponentide analüüs

- 2002 õppekavas oli üsna tasakaalus kultuuriülestele, metakultuurilisele ja kultuuridevahelistele komponentidele viitavad lausungid.
- 2011 (2014 redaktsioon) õppekavas on kultuuridevahelisele rohkem tähelepanu pööratud
- Erinevalt 2002.a õppekavast on palju rohkem viidatud mitmekultuurilisuse olulisusele.
- Õppekava viitab rohkem ka kultuuriülestele komponendile, kuid määratlemine on raske. Väärtused ei ole enam fikseeritud vaid on muutumas sotsiaalselt kokku lepitavaks, mis paneb olulise rõhu koostöö kontseptsioonile.
- Eeldus, et kaaskultuuriline komponent on olulisemaks muutunud, ei pidanud paika, kuna õppekavades ei ole suurt erinevust selle aspekti rõhutamises.

Miks probleem?

Tulemustele orienteeritus

- Õpitulemuste sõnastamine on individuaalne ja seetõttu saab enamasti lähtuda ainult meta-, kultuuridevahelisest ja kultuuriülesest kultuurikompetentsi hindamisest.
- Väärtuste hindamine on kujundava hindamise osa, mis ei kajastu (ja ehk ei saagi kajastuda) võõrkeelte õpitulemuste osas.
- Grupi- ja aktiivõppe meetodite kasutamist mainitakse ja kõik justkui peaksid teadma, milles seisneb. Tegelikult on koostöökuste arendamine väga keeruline töö ning nõuab teiste kultuuripädevuse komponentide arendamist.

Kultuurikompetentside sõnastamine õpitulemustes ehk üleminek kultuuridevahelise kompetentsi rõhutamine. Võõrkeelte ainevaldkonna õpitulemuste võrdlus:

2002 RÕK

“Mõistab erinevate kõnelejate olmeteksti eeldusel, et need on lähedased standardkeelele.”

“Oskab vestelda põhitemaatika ulatuses.”

“Oskab põhjendada oma vaateid ning seisukohti.”

“Tunneb suhtlusetiketti.”

“Suudab jälgida raadio- ja TV-uudiseid ja –teateid, et saada vajalikku infot”

2011 (2014) RÕK

“Mõistab konkreetsel või abstraktsel teemal keerukate tekstide ning mõttevahetuse tuuma.”

“Vestleb spontaanselt sama keele emakeelse kõnelejaga.”

“Selgitab oma vaatenurka.”

“Arvestab suheldes õpitava keele maa kultuurinorme.”

“Tunneb huvi õpitavat keelt kõnelevate maade kultuurielu vastu, loeb võõrkeelset kirjandust, vaatab filme ja telesaateid ning kuulab raadiosaateid.”

- Kuidas võib tänapäeval õppekavadele omane tulemustele orienteeritus (mida saab kontrollida punktuaalsete testide, teadmiste kontrolliga) mõjutada õpilaste kultuurilist pädevust?

*Küsimus
publikule*

Aitäh!

Kateryn Mänd
kateryn@tlu.ee